

Pieter van Os

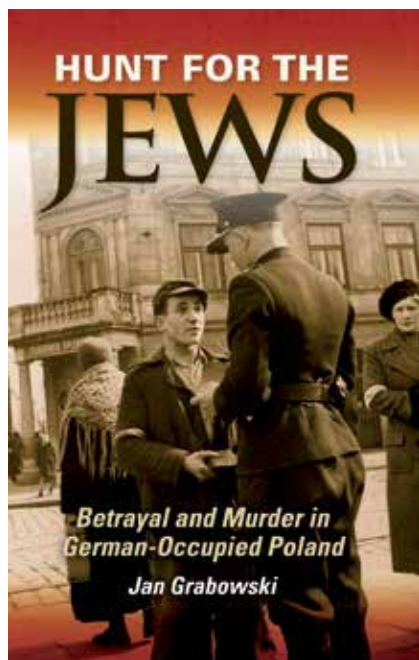
Pieter van Os is journalist en woont met zijn gezin in Albanië. Met zijn boek *Liever dier dan mens. Een onwaarschijnlijk overlevingsverhaal* won hij in 2020 de Brusseprijs voor het beste Nederlandstalige journalistieke boek en de Libris Geschiedenis Prijs.

Pieter van Os in Tirana. Foto: Mariet Dingemans.

Wat is volgens u het belangrijkste in het geschiedenisonderwijs?

Geschiedenis laat zich het beste kennen in goed vertelde verhalen, met kop en staart, ondanks dat goede verhalenvertellers per definitie de werkelijkheid geweld aandoen. Het is zaak, voor iedereen die geschiedenis onderwijst, om een vruchtbaar midden te vinden tussen, aan de ene kant, harde, vermoeiende en verwarrende feiten en, aan de andere kant, verwoerende, spannende en ontroerende verhalen.

Welke historische studie of welke historische roman maakte de meeste indruk op u?

Tijdens het onderzoek dat ik verrichtte voor mijn eigen historische studie *Liever dier dan mens* raakte ik bijzonder onder de indruk van *Ordinary Men*.

Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland van Christopher Browning uit 1992 en van Jan Grabowski's *Hunt for the Jews. Betrayal and Murder in German-Occupied Poland* uit 2011/2013. Twee geweldige studies naar de jacht en moord op Joden op het Poolse platteland ten zuiden van Warschau.

Welk nut heeft geschiedenis volgens u?

De inscriptie in Delphi op de tempel van Apollo, 'ken uzelf', heb ik altijd een goede imperatief gevonden, om van alles te doen: voetballen, muziek maken, koken, romans lezen – *you name it*. In het verlengde daarvan zie ik het nut van het bestuderen van de geschiedenis. Het is een deugd om rekenschap te geven van wat aan het heden voorafging.

Tegelijk denk ik niet dat kennis van de geschiedenis betere mensen oplevert, net zo min als liefde voor klassieke muziek betere mensen genereert. Sterker, in Polen heb ik gezien dat een mens een teveel aan geschiedenis kan hebben. In geen EU-land zijn geschiedenschriftjes populairder dan in Polen (gecheckt bij uitgever); veel Polen zijn obsessief bezig met de eigen vaderlandse geschiedenis, met name in nationalistische kringen. Met een beroep op de geschiedenis strijden ze voor normen, waarden en betekenis waarvan ik niet zie hoe ze Polen of de wereld een betere plaats maken.

Ieder kijkt naar de geschiedenis door zijn eigen ogen. Van groter belang in het gesprek over het lot van de mensheid zijn die ogen, niet de geschiedenis. Een controversie rond het Museum voor de Tweede Wereldoorlog in

Gdansk leverde een heldere illustratie van deze gedachte. Een prachtig museum, vond ik, met aandacht voor alle partijen, alle daders en slachtoffers. De nationalistische regering vond het daarentegen een vreselijk museum, 'een cadeautje aan Merkel', zoals de belangrijkste politicus van het land het museum noemde. Waarom? De voorname reden was dat het in de vaste opstelling de ellende centraal stelde die een vernietigende wereldoorlog creëert. Helemaal fout. Want oorlog,

'Geschiedenis laat zich het beste kennen in goed vertelde verhalen, met kop en staart, ondanks dat goede verhalenvertellers per definitie de werkelijkheid geweld aandoen'

aldus enkele nationalistische historici in een vernietigend verslag van de vaste opstelling in het museum, brengt het beste in mensen naar boven. Heldendom, moed, scherp oordeelsvermogen, glorie, enzovoorts.

Denkt u dat de 49 kenmerkende aspecten die de leerlingen moeten kennen voor het eindexamen enig nut hebben voor het geschiedenisonderwijs?

Wat me opvalt aan de 49 kenmerkende aspecten is dat die nog vrij dicht liggen tegen het onderwijs dat ik in de jaren tachtig, dus veertig jaar geleden, zelf genoot op het gymnasium. Daar is weinig tot niets mis mee, behalve

dan dat ik via mijn dochters, die naar internationale scholen gaan (eerst in Warschau, nu in Tirana), leer hoe fascinerend geschiedenisles kan zijn vanuit een werkelijk internationaal perspectief. Als het onderwijs Europa niet centraal stelt, maar de wereld, dan komen er fascinerende lessen bij over oude culturen in het huidige Latijns-Amerika, koninkrijken uit Oostelijk en Westelijke Afrika, veel meer China (dan in de 49 kenmerkende aspecten), Japan, enzovoorts. In de kenmerken komt, voor zover ik het zie, de rest van de wereld pas aan bod als Europeanen, of christenen, er voet aan wal zetten. Het is een cliché, maar de wereld wordt kleiner.

Wat is de meest recente ‘historische sensatie’ die u heeft gehad?

In Voskopojë liep ik langs de restanten van zo'n 27 kerken. Het dorpje was ooit Moscopole, bewoond door Aroemenen, ook wel Vlachen genoemd. Aan het einde van de achttiende eeuw was het de op één na grootste stad van de Balkan, voor Athene en Sofia, achter Istanbul. Ali Pasja, een krijgsheer uit de regio, heeft de stad met de grond gelijk gemaakt. Vandaag is het een dorp met een paar herders. Ik had er niets van verwacht, maar al lopende zag ik de stad plotseling tot leven komen. De stad met de eerste drukpers op de Balkan, een intellectueel en geestelijk centrum. Een christelijke stad in het Osmaanse Rijk.

Welke historische film heeft de meeste indruk op u gemaakt?

Ida (2013), van Pawel Pawlikowski.

Als u morgen (opnieuw) een historisch onderzoek zou mogen beginnen, wat zou dan het onderwerp zijn?

De val van de piramidefondsen in Albanië in de jaren negentig en de maatschappelijke en politieke context waarin die plaatsvonden. Tegelijk ben ik benieuwd hoe de dictatuur van Hoxha doorwerkt in het Albanië van na de val van het communisme. Ik ben inmiddels begonnen aan dit historisch onderzoek en heb nog een jaar de tijd om het onderzoek af te ronden, want dan verhuis ik weer met het gezin, vanuit Tirana (terug) naar Amsterdam.

Een gehavende christelijke muurschildering in een voormalig kerkgebouw in Voskopojë in Albanië. Foto: Wolfgang Sauber.

Hoe vindt u dat geschiedenis en staatsinrichting op een middelbare school moet worden gedoceerd?

‘Zoek op en vertel!’ Door het vertellen en laten vertellen van verhalen. Docenten vertellen, leerlingen vertellen, docenten sturen bij, vertellen weer meer, leerlingen gaan weer op zoek en vertellen, ook in geschreven vorm, zo coherent en pakkend mogelijk, over wat ze hebben gevonden. Natuurlijk is een ouderwetse overhoring van feiten en jaartallen ook niet verkeerd, op zijn tijd; alles om het midden tussen tamelijk onbetwiste feiten en feilbare vertellingen op te zoeken. Verder denk ik dat chronologie boven thematiek gaat in het onderwijs.

Hoe komt het volgens u dat boeken over de Tweede Wereldoorlog, 75 jaar na afloop, nog steeds zo populair zijn?

Door de grote behoefte aan verhalen die ons op weg helpen gedachten te formuleren over het goede (en dus ook het slechte) handelen. Door de onbeantwoorbare maar desalniettemin altijd aantrekkelijk vraag: ‘wat had ik zelf in die situatie gedaan?’ Het helpt daarbij dat oma of opa, of tenminste overgrootvader en -moeder, de oorlog hebben meegemaakt. Zij maakten zelf die keuzes. Welke keuzes? Bovendien denk ik dat de fascinatie voor het kwaad een grote rol speelt in de grote belangstelling voor waargebeurde verhalen uit de jaren van de Tweede Wereldoorlog. Duitsers, die toch bijzonder veel op Nederlanders lijken en leken, bleken in staat tot de meest onvoorstelbare gruweldaden. Keurig opgevoede jongens die de ogen niet drooghielden bij het horen van Schumanns muziek en die gedichten van Goethe uit het hoofd konden declameren, schoten in Polen kleine jongetjes zonder waarschuwing een kogel door hun hoofd als die vergaten hun hoed voor hen af te nemen in het voorbijgaan. Hoe is zoiets in godsnaam mogelijk? Wellicht hopen mensen een antwoord te vinden in de vele boeken die over de oorlog verschijnen. Nog altijd. ■

Ben Vrieseema is hoofdredacteur van Kleio.